

Marta Sara Stempień¹

Intensyfikacja przemocy w Nigerii – terroryzm czy walka o zasoby naturalne? Kontrowersje związane z działalnością zbrojną Fulanów oraz konfliktem między społecznościami koczowniczymi a osiadłymi

Streszczenie

W ostatnich latach pasterze z grupy etnicznej Fulani dopuszczają się licznych aktów przemocy. W 2016 r. liczba ofiar śmiertelnych Fulani przewyższyła liczbę zabitych przez Boko Haram (a przecież ta organizacja w latach 2000–2015 była drugą najbardziej śmiertelnością spośród wszystkich grup terrorystycznych). Kategoryzacja tych czynów jest jednak problematyczna. Działalność części ludności Fulani jest bowiem powiązana z ograniczonością zasobów naturalnych. W literaturze tego rodzaju działalność nazywa się ekoprzemocą. Widoczna bojowa postawa Fulanów odnosi się do ich kolektywnego światopoglądu. Dla przeciętnego przedstawiciela grupy Fulani pasterstwo jest sposobem na życie, a jednocześnie wspólnym jej dziedzictwem. Ingerencja rolników w przestrzeń potrzebną Fulanom do przetrwania stanowi dla tej ludności coś jakby wypowiedzenie do wojny. Wyjaśnia to ogrom agresji i przemocy, którą część przedstawicieli tej grupy manifestuje w sporach ze społecznościami rolniczymi. Z drugiej strony niektóre z analiz wskazują, że Fulanie stanowią zagrożenie o charakterze terrorystycznym. Niniejszy artykuł ma na celu znalezienie odpowiedzi na pytanie: czy zagrożenie ze strony Fulani można uznać za terroryzm? Zagadnienie to stało się palącym problemem na forum politycznym, prawnym i akademickim. Nadrzędnym celem artykułu jest zbadanie natury, przyczyn, dynamiki i konsekwencji konfliktu między społecznościami koczowniczymi i rolniczymi w Nigerii. Główna hipoteza badawcza zakłada, że rosnąca fala ataków dokonywanych w Nigerii przez grupy nazywane w mediach bojownikami Fulani to

¹ Dr Marta Sara Stempień, Instytut Nauk o Bezpieczeństwie, Wydział Nauk Społecznych, Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach, ul. Żytnia 39, 08-110 Siedlce, e-mail: marta.stempien@uph.edu.pl, nr ORCID: 0000-0002-6463-0445.

zjawisko napędzane głównie przez walkę o przetrwanie w środowisku o ograniczonych zasobach naturalnych.

Słowa kluczowe: Afryka Zachodnia, Fulani, Boko Haram, terroryzm

Wprowadzenie

Ponad połowa wyznawców islamu mieszka na tzw. muzułmańskim południu, które obejmuje: Afrykę Wschodnią, Afrykę Zachodnią, Bangladesz, Etiopię, Filipiny, Indonezję oraz Sudan (Bulliet 2013: 3). W ostatnich latach media koncentrowały się na aktywności Państwa Islamskiego i Al-Kaidy, głównie z uwagi na zagrożenie związane z atakami terrorystycznymi w Europie i Stanach Zjednoczonych i z powrotem tzw. zagranicznych dżihadystów, będących obywatelami państw zachodnich. W obliczu tych wydarzeń nie należy jednak zapominać o sytuacji w Nigerii, szacuje się bowiem, że całkowita liczba ludności w tym kraju wzrosnie do 2050 r. o blisko 60%, a muzułmanie będą stanowić wówczas 59%, czyli 231 mln jego ludności (w 2010 r. 44,4%, 77,8 mln) (*The Future...* 2015: 34, 63). Jednocześnie spadnie liczba ludności chrześcijańskiej z 49,3% do 39,3%. Dane te pokazują, że społeczność międzynarodowa powinna więcej uwagi poświęcać muzułmańskiemu południu, w tym Nigerii, by nie pozostawić tego państwa z problemem ekspansji ideologii dżihadyzmu, nasilenia działalności grup terrorystycznych oraz intensyfikacji konfliktów zbrojnych o podłożu etnicznym.

Działalność terrorystyczna w Nigerii kojarzona jest z Boko Haram, organizacją powstałą w 2002 r. z inicjatywy charyzmatycznego duchownego Ustazy Mohammeda Yusufa (zob. Brakoniecka 2017: 59–75; Stempień 2016: 123–133). W kolejnych latach grupa dokonała spektakularnych ataków i w latach 2002–2015 stała się drugą najbardziej śmiertelnością spośród wszystkich organizacji terrorystycznych. Szacunki wskazują, że w tym okresie jedynie talibowie spowodowali śmierć większej liczby osób niż Boko Haram. W 2014 r. do grona pięciu najbardziej krwawych organizacji terrorystycznych dołączyły szerzej nieznane grupy Fulanów, nazwane przez media zachodnie bojownikami Fulani. Szacunki wskazują, że w latach 2010–2013 bojownicy ci zabili łącznie około 80 osób. Już w 2014 r. liczba ta wzrosła do 1229 osób (*Global Terrorism Index* 2015: 22, 38, 41–44). Oficjalne ogłoszenie działań grup powiązanych ze społecznościami Fulanów jako aktów terroryzmu, gdy przemocy dopuszcza się jednocześnie druga strona (społeczności rolnicze), budzi jednak kontrowersje, stając się palącym problemem politycznym, praw-

nym i akademickim. Celem artykułu jest zbadanie natury, przyczyn, dynamiki i konsekwencji konfliktu między społecznościami koczowniczymi i rolniczymi w Nigerii oraz odpowiedź na pytanie: czy zagrożenie ze strony Fulani można uznać za terroryzm? Główną hipotezą badawczą jest założenie, że rosnąca fala ataków dokonywanych w Nigerii przez grupy nazywane w mediach bojownikami Fulani to zjawisko napędzane głównie przez walkę o przetrwanie w środowisku o ograniczonych zasobach naturalnych.

Terroryzm w Nigerii

Nigeria boryka się z zagrożeniem ze strony ideologii salafizmu dżihadystycznego² od drugiej połowy XX wieku. Już wówczas państwo to stało się areną konfliktu pomiędzy wyznawcami islamu i chrześcijaństwa. W innych krajach zmagających się od wielu lat z problemem proliferacji dżihadyzmu – w Afganistanie, Iraku, Pakistanie i Syrii – muzułmanie stanowią znaczną większość – ponad 90% społeczeństwa (*Table: Religious...* 2012). W Nigerii liczba chrześcijan i muzułmanów jest zbliżona. Na północy kraju po uzyskaniu niepodległości w 1960 r. zaczęły się rozwijać radykalne grupy religijne. Jedną z nich była Sekta Maitatsine, założona w latach 50. XX wieku przez Kameruńczyka Muhammada Marwę. Lider potępiał zamożne elity, odmawiał uznania władz świeckich, a jego zwolennicy musieli uznać go za wysłannika Boga, zmienić treść szahady, zastępując w niej proroka Muhammada imieniem lidera sekty (Piłaszewicz 1995: 30). Sekta zaczęła zyskiwać zwolenników na fali pogłębiających się dysproporcji pomiędzy poszczególnymi grupami społecznymi. W grudniu 1980 r. jedenaście dni brutalnych starć między Maitatsine a rządowymi siłami bezpieczeństwa przyniosło śmierć ponad 4000 osób. Wojsko zmiażdżyło powstanie, a jego przywódca zmarł w wyniku poniesionych ran (Tabota 2012: 75–78).

Po kryzysie związanym z działalnością w latach 1980–1982 sekty Maitatsine Nigeria zmagala się w pierwszej dekadzie XXI wieku ze

² Za twórcę koncepcji salafizacji dżihadu uznaje się Abu Muhammada al-Makdisiego. Koncepcja ta powiązana jest z apoteozą prawa islamskiego oraz negacją prawa ustanowionego przez człowieka. Pierwotnie salafizm był ideologią apolityczną i nie nawiązywał do użycia przemocy, zajmując się zewnętrznymi formami praktyk religijnych, takimi jak kwestie stroju czy brody. M.in. za sprawą Ajmana az-Zawahiriego (1951–), Abu Musaba al-Suriego (1958–), Abu Muhammada al-Makdisiego (1959–), Abu Musaba al-Zarkawiego (1966–2006) dżihadyzm zaadaptował stosowanie przemocy, uznając ją za główną metodę walki z niewiernymi i stając się jednym z prądów salafizmu (Wiktorowicz 2006: 207–239).

wzrostem wpływów Ruchu na rzecz Wyzwolenia Delt Nigru (*Movement for the Emancipation of the Niger Delta – MEND*), a w roku 2013 z kultem Ombatse (Aning, Abdallah, Aubyn 2017: 240; więcej na temat kultu Ombatse: Ayuba 2014). W ostatnich latach wzrosła również rola szerzej nieznanymi grup utworzonych przez Fulanów. Według GTI w 2014 r. stały się one czwartą najkrwawszą strukturą terrorystyczną po Boko Haram, Państwie Islamskim i talibach (*Global Terrorism Index* 2015: 22, 38). Najbardziej śmiertelnością grupą terrorystyczną w historii niezmiennie pozostaje Boko Haram. W latach 2000–2015 była drugą w tej kategorii spośród wszystkich grup terrorystycznych na świecie. Szacunki wskazują, że w tym okresie jedynie Talibowie zabili więcej osób niż Boko Haram (Brakoniecka 2014: 71–83).

Ludność Fulani

Ludność Fulani (Fulanie, Fula, Fulbe, Peul) to koczownicza i pół-nomadyczna grupa etniczna licząca ok. 20 milionów osób, zamieszkująca zachodnią i środkową Afrykę, przede wszystkim Nigerię, Mali, Gwineę, Kamerun, Senegal i Niger. Lud ten trudni się głównie hodowlą stadnych zwierząt domowych. W Nigerii Fulanie stanowią najliczniejszą spośród 250 grup etnicznych. W większości zamieszkują znajdujący się w centrum państwa stan Nasarawa, który jest także domem dla wielu grup etnicznych: Eggon, Hausa, Tiv, Jukun, Gbagyi, Egbura, Doma, Alago, Milgili, Kambari/Kanuri (Adogi 2013; Ayih, 2003). Nasarawa leży w pasie geograficznym charakteryzującym się rozproszonym zaludnieniem, co sprzyja wypasowi bydła i działalności rolniczej. Liczba ludności w tym stanie podobnie jak w całej Nigerii rośnie, przez co zwiększa się również popyt na ziemię i wodę. Liczne grupy zamieszkujące te obszary zmuszone są do szukania nowych sposobów radzenia sobie z niedostatkiem zasobów, co sprawia, że od lat w stanie Nasarawa toczy się walka o coraz bardziej ograniczone zasoby naturalne (Dawson, Adeboje 2016: 97).

Tradycyjnie relacje między koczowniczymi pasterzami i prowadzącymi osiadły tryb życia rolnikami były w zasadzie wolne od przemocy, choć czasami naznaczone sporami. Pasterze migrowali sezonowo, wypasając zwierzęta, nawożąc grunty rolne w zamian za prawo do wypasu bydła. Napięcia pomiędzy ludnością koczowniczą a rolnikami przerodziły się jednak z czasem w konflikt, w wyniku którego (według niektórych szacunków) od 2001 r. w Nigerii zginęło 60 tys. osób (*Herders...* 2017: 1–38). Konflikt ten napędzany jest przez wzrost populacji, przyczyniają-

cy się do niedoboru zasobów i pustynnienia gruntów. Spory rozjątrzają się przez nasilające się susze i nieregularne opady. Uzbójone w karabiny maszynowe grupy bojowników pochodzenia fulańskiego zaczęły napadać na wioski, zastraszając rolników, którzy odpowiedzieli atakami odwetowymi. Niejednoznaczne przepisy o własności gruntów, słabe rządy prawa, zwłaszcza na obszarach wiejskich, pogłębiły kryzys (Obaji 2017).

Fulanie są najliczniejszą ze wszystkich grup koczowniczych w Nigerii. W ich rękach znajduje się ponad 90% krajowej populacji zwierząt gospodarskich, co daje jedną trzecią PKB z rolnictwa i 3,2% całego PKB kraju (Abbass 2014: 332). Wraz z przesunięciem granicy Sahary na południe Fulanie zostali zmuszeni do stopniowego przemieszczania się wraz ze swoimi stadami na południe, w kierunku środkowego pasa (*Middle Belt*) Nigerii – rozdzielającego przedkolonialną muzułmańską północ od chrześcijańskiego południa³. W związku z ograniczonością zasobów Fulanie stopniowo stają się tubylcami w regionie nigeryjskiego środkowego pasa. Próbuje tam znaleźć bardziej zielone pastwiska dla swoich stad, stając się zagrożeniem dla społeczności rolniczych, obawiających się, że fulańskie stada zniszczą pola uprawne. Naturalną konsekwencją takiej sytuacji jest wybuch napięć pomiędzy tymi dwoma grupami. Opisany ruch migracyjny należy zatem w pewnym zakresie rozumieć jako skutek globalnego trendu zmian klimatycznych w postaci pustynnienia obszarów północnej Nigerii.

Geneza militarnej działalności Fulanów – walka o zasoby naturalne?

Część ludności Fulani ucieka się do stosowania agresji, wierząc, że pozyska w ten sposób zasoby naturalne. Wojownicza postawa pasterzy znajduje odniesienie w ich kolektywnym światopoglądzie, silnie powiązanym z przetrwaniem grupy. Dla przeciętnej osoby pochodzenia fulańskiego pasterstwo jest sposobem na życie, traktowanym jako wspólne dziedzictwo. Przedstawiciele tej grupy uznają życie za bezwartościowe bez wypasu bydła, a do tego konieczne są rozległe połacie ziemi. Ingerencja rolników w przestrzeń potrzebną Fulanom do życia jest dla tej ludności tożsama z wypowiedzeniem wojny. Wyjaśnia to ogrom agresji

³ Środkowy pas (*Middle Belt*) to nazwa używana w stosunku do następujących stanów w Nigerii: Kwara, Kogi, Benue, Taraba, Nasarawa, Niger, Adamawa oraz Federalnego Terytorium Stołecznego (Abudża), a także południowej części stanu Kaduna oraz stanów Kebbi, Bauczi, Gombe, Yobe i Borno.

i przemocy, którą część pasterzy manifestuje w swoich sporach ze społecznościami rolniczymi (Abbass 2014: 331). Nie należy wszakże utożsamiać całego ludu Fula – koczowniczego plemienia rozproszonego po całej zachodniej Afryce – z grupami bojowników dokonujących ataków terrorystycznych. Bojowników pochodzenia fulańskiego nie można również utożsamiać z Nigeryjczykami. Badania Centrum Przywództwa i Rozwoju im. Chinua Achebe (*Chinua Achebe Center for Leadership and Development* – CACLD) wykazały, że jedynie ok. 10% z nich jest pochodzenia nigeryjskiego. Większość „nigeryjskich” Fulanów nie jest już wędrownymi pasterzami. Nadal jednak zachowują własność bydła. Bogacą się, wykorzystując niezbyt zamożne grupy – najczęściej spoza Nigerii – do jego hodowli. Zamiast inwestować w gospodarstwa i kupować grunty, wybierają często tańszą alternatywę zatrudniania pracowników do sezonowego wypasu. Takie działanie niszczy przestrzenie rolnicze, wzbogacając zamożnych Fulanów, którzy często od dawna bezpośrednio nie trudnią się wypasem bydła (*Fulani Herdsmen...* 2016).

CACLD wskazuje, że około 60% Fulanów w Nigerii piastuje wysokie stanowiska polityczne i społeczne. Wśród przedstawicieli tej grupy są gubernatorzy, imamowie, emirowie, członkowie Izby Reprezentantów, handlarze, przedsiębiorcy, wykładowcy, ministrowie czy senatorowie. Fulanie kontrolują w ten sposób wszystkie sektory gospodarki w północnej Nigerii. To właśnie te osoby są właścicielami bydła. Inni Fulanie koordynują działalność w zakresie wypasu. Pomagają gospodarować bydłem dalszej rodziny albo są tylko kontraktowanymi pośrednikami zarządzającymi biznesem w imieniu właścicieli bydła. Przedstawiciele tej grupy są zazwyczaj pochodzenia nigeryjskiego. Pozostałe 40% ludności fulańskiej wywodzi się spoza Nigerii i ma znacznie niższy status społeczny. Ci imigranci są odpowiedzialni za stada będące własnością bogatych Fulanów. Niżej znajdują się grupy Fulanów w wieku 20 i 35 lat, zazwyczaj składające się z 20–40 mężczyzn, stanowiące nieoficjalne zespoły ds. bezpieczeństwa, których zadaniem jest ochrona interesów pasterzy. Na ostatnim szczeblu tej drabiny znajdują się osoby trudniące się przeganianiem bydła z północy na południe (*Fulani Herdsmen...* 2016). Aby zrozumieć te powiązania, należy zbadać cechy „tradycyjnych pasterzy” i zestawić je z ich nową formą. Problematyka ta wymaga jednak dodatkowych badań. Podejrzewa się, że hodowla bydła jest wykorzystywana do zapewnienia ochrony i zysków niezidentyfikowanym grupom osób. Rozwiązaniem tego problemu może być wydawanie każdemu hodowcy bydła numeru rejestracyjnego lub licencyjnego, którego będą używać osoby wypasające bydło. Posłuży on również do oznakowania zwierząt oraz do potencjalnej identyfikacji działań naruszających prawo.

Zagrożenie włączeniem czynnika religijnego do konfliktu

Wprawdzie konflikt pomiędzy Fulanami a społecznościami rolniczymi jest silnie związany z walką o zasoby naturalne, jednak istnieje zagrożenie włączeniem w jego orbitę czynnika religijnego. Członkowie nomadycznego ludu są w przeważającej mierze muzułmanami, podczas gdy społeczności rolnicze wyznają głównie chrześcijaństwo. Fulanie byli jednymi z pierwszych wyznawców islamu w regionie. Od XVII wieku uczestniczyli w „świętych wojnach”, stając się dominującą siłą społeczną i ekonomiczną w zachodniej Afryce. Konflikty o ziemię mogą nabrać charakteru etnicznego i religijnego, ponieważ wielu rolników ze środkowego pasa to członkowie ludu Berom, rdzennej ludności, głównie chrześcijańskiej. W związku z tym w odniesieniu do sytuacji w Nasarawie możliwe jest przeniesienie konfliktu na poziom etno-religijny. Pod tym względem rolnicy, którzy są głównie chrześcijanami, będą uważać fulańskich pasterzy za wrogów na każdej płaszczyźnie, również religijnej i politycznej. W 2015 r. pojawiło się nawet podejrzenie, że pewne grupy Fulanów współpracują z ekstremistami, m.in. z Państwem Islamskim (Sandner 2018). CACLD wskazuje, że tzw. bojownicy Fulani nie są właścicielami bydła, a ich główne zajęcie to po prostu zabijanie. Według CACLD większość z nich jest zatrudniona przez właścicieli bydła jako „ochroniarze” poruszający się w oddzielnych pojazdach wzdłuż określonej trasy w państwach, w których hoduje się bydło. Ponadto Centrum wskazuje, że przeważająca część tzw. bojowników Fulani to imigranci z Czadu, Nigru i innych enklaw Fulanów poza Nigerią. Niewielki odsetek młodych Fulanów to Nigeryjczycy. To oni mają ponosić odpowiedzialność za przywództwo w strukturach bojowniczych (*Fulani Herdsmen...* 2016).

Jak już wspomniano, ludność fulańska brała w ubiegłych stuleciach udział w „świętych wojnach”. W ostatnim czasie część członków tej grupy stała się bardziej radykalna pod wpływem przybywających do Nigerii ekstremistycznych islamistycznych misjonarzy. Według niektórych badaczy radykalizacja Fulanów dotrzymuje kroku analogicznemu procesowi w łonie Boko Haram, a ich działania są kształtowane przez pogląd, że wszystko należy bezpośrednio do Allaha i do jego wyznawców. Z tego względu uważają, że właściwe jest odbieranie siłą majątku niewiernym (*kuffar*) i apostatom (*murtadin*). Tzw. bojownicy Fulani są uzbrojeni i zazwyczaj atakują, zabijając ludność cywilną, paląc domy i dokonując grabieży. Globalny Indeks Terroryzmu z 2015 r. wskazuje, że ponad 90% ataków przeprowadzanych przez tę grupę dotyczy osób cywilnych i ich mienia (*Global Terrorism Index* 2015).

Problemem jest również to, czy wiele różnych, niepowiązanych ze sobą grup ekstremistów, które zostaną uznane za fulańskie, można uznać za jednego aktora niepaństwowego. Dostępne analizy wskazują, że grupy Fulanów nie współpracują w sposób typowy dla organizacji terrorystycznych. Raporty różnią się co do tego, czy stosowana przez Fulanów przemoc wywodzi się z pojedynczej, zunifikowanej grupy, posiadającej kierownictwo, czy też rosnąca liczba incydentów zbrojnych w całym kraju jest niezależna od siebie, choć napędzana przez te same motywy. Grupy Fulanów dokonujące ataków nie są spójną strukturą, a raczej rozproszonymi komórkami, w uproszczony sposób unifikowanymi przez media właśnie ze względu na tożsamość etniczną (*Global Peace Index Report 2017*: 76).

Aspekt prawny problematyki terroryzmu

Nigeria jest nie tylko sygnatariuszem międzynarodowych dokumentów dotyczących terroryzmu, posiada również własne prawo dotyczące tego zjawiska. Ustawa o zapobieganiu terroryzmowi z 2011 r. (Terrorism Prevention Act 2011) wraz z poprawkami z 2013 r. (Terrorism Prevention Amendment Act 2013) stanowi fundament przepisów w tej dziedzinie. Ustawa z 2011 r. została uchwalona w odpowiedzi na rosnącą falę działalności o charakterze terrorystycznym. W tym czasie to Boko Haram było najgroźniejszą organizacją terrorystyczną. Obecnie groźba ze strony zmilitaryzowanych grup pasterzy jest przez część badaczy również uznawana za zagrożenie o charakterze terrorystycznym (Akujobi 2018: 34). Ustawa o zapobieganiu terroryzmowi z 2011 r. definiuje terroryzm jako czyn umyślny, który:

- a) może poważnie zagrażać bezpieczeństwu lub dążyć do zniszczenia struktur państwowych lub struktur organizacji międzynarodowej;
- b) jest wymierzony lub może być uznany za wymierzony w:
 - i) zmuszenie rządu lub organizacji międzynarodowej do wykonania lub powstrzymania się od jakiegokolwiek działania,
 - ii) zastraszenie ludności,
 - iii) poważne zdestabilizowanie lub zniszczenie podstawowych struktur politycznych, konstytucyjnych, gospodarczych lub społecznych kraju lub organizacji międzynarodowej, lub
 - iv) w inny sposób wpłynąć na rząd lub organizację międzynarodową poprzez zastraszanie lub przymus;

- c) obejmuje lub powoduje, w zależności od przypadku:
- i) atak na życie osoby, który może spowodować poważne obrażenia ciała lub śmierć;
 - ii) porwanie osoby;
 - iii) zniszczenie obiektu rządowego lub publicznego, systemu transportowego, infrastruktury, w tym systemu informacyjnego, stałej platformy zlokalizowanej na szelfie kontynentalnym, miejsca publicznego lub własności prywatnej, które może zagrozić życiu ludzkiemu lub spowodować poważne straty gospodarcze;
 - iv) zajęcie statku powietrznego, statku lub innych środków transportu publicznego lub towarowego oraz dywersję lub wykorzystanie takich środków transportu do jakichkolwiek celów określonych w pkt (b) (iv);
 - v) wytwarzanie, posiadanie, nabywanie, transportowanie, dostarczanie lub używanie broni, materiałów wybuchowych lub broni jądrowej, biologicznej lub chemicznej, a także badania i rozwój broni biologicznej i chemicznej bez zgody uprawnionej władzy;
 - vi) uwolnienie niebezpiecznych substancji lub spowodowanie pożaru, eksplozji lub powodzi, których skutkiem jest zagrożenie życia ludzkiego;
 - vii) ingerencję lub zakłócenie dostaw wody, energii lub innych podstawowych zasobów naturalnych, których skutkiem jest zagrożenie życia ludzkiego;
- d) działanie lub zaniechanie w Nigerii lub poza nią, które stanowi naruszenie protokołów i konwencji antyterrorystycznych ratyfikowanych przez Nigerię (Terrorism Prevention Act 2011).

W poszukiwaniu odpowiedzi na pytanie, czy działania Fulanów należy uznać za terroryzm, warto odnieść się do monografii *Prawo karne* prof. Okonkwo, na podstawie której zagrożenie stwarzane przez Fulanów w Nigerii może być nazwane aktem terroryzmu, jeśli nastąpi zbadanie, czy takie działania są zakazane przez prawo na skutek odpowiednich przepisów prawnych (Okonkwo 1991: 20). Popelniony czyn może zostać uznany za przestępstwo tylko wtedy, gdy postępowanie sądowe przeciwko oskarżonemu jest zakończone, a osoba skazana. W świetle prawa, jeżeli nie ma takiego postanowienia, można taką osobę określić jako podejrzaną. Zabójstwa, gwałty, a nawet niszczenie pól uprawnych i własności popelnione przez grupy Fulanów są w myśl ustawy z 2011 r. aktami terroryzmu, jednak egzekwowanie prawa pozostaje w tym przypadku problematyczne. Pomimo istnienia przepisów penalizujących te zachowania według federalnego Sądu Najwyższego prawo do ścigania

spoczywa wyłącznie na strukturach państwowych, zatem decyzja, czy ścigać Fulańców, zależy wyłącznie od organów ścigania (Inemugha, 2018: 10–11). Główną przeszkodą wydają się czynniki polityczne. Stany, w których kluczowym interesariuszem w sektorze bezpieczeństwa jest ludność fulańska, mogą wykazać się stronniczością w ściganiu członków tej grupy.

W odpowiedzi na zagrożenie ze strony pasterzy władze stanowe często wykorzystują inne sposoby. Niektóre nigeryjskie stany wprowadziły przepisy zakazujące otwartego wypasu. Ekiti, Benue i Taraba wdrożyły już takie zakazy, zaś Ondo, Ogun, Oyo i Abia pracują nad podobnymi przepisami (*Anti-open grazing...* 2018). Pomimo tego wydaje się, że rząd federalny nie wykazuje woli ścigania pasterzy, a głównym powodem mogą być względy etniczne, ale również religijne. Potwierdza to jeden z pierwszych projektów ustaw rządu federalnego dotyczący terroryzmu. Został wycofany w czasie drugiego czytania w Senacie z powodu sprzeciwu senatorów z północnych stanów, którzy argumentowali, że motywacją dla takiego projektu ustawy były nastroje antymuzułmańskie (Inemugha 2018: 11–12).

Prawnik z stanu Benue, który był świadkiem wielu ataków Fulańców, złożył w maju 2018 r. wniosek do nigeryjskiego sądu federalnego, aby oficjalnie ogłosił „zabójstwa, masakry, [i] bezmyślne zniszczenia” dokonane przez fulańskich pasterzy jako akty terroryzmu. Jednym z takich aktów miał być atak na kościół Ayar-Mbalom w czasie porannego nabożeństwa w kwietniu 2018 r., w którym zginęło 16 osób, w tym dwóch pastorów. W sierpniu 2018 r. sędzia Nnamdi Dimgba z Nigeryjskiego Federalnego Sądu Najwyższego wycofał się z oficjalnego ogłoszenia ataków na wspólnoty chrześcijańskie jako aktów terroryzmu. Jest to drugi sędzia, który nie wydał orzeczenia w sprawie po tym, jak sędzia, któremu pierwotnie przydzielono wniosek, uzyskał awans. Sędzia Dimgba nakazał ponowne przekazanie sprawy do Sądu Najwyższego (*Nigerian judge...* 2018).

Nigeria nie jest jedynym państwem zmagającym się z problemem starć pomiędzy ludnością koczowniczą i rolniczą. Wiele doniesień pokazuje, że jest to dwustronna eskalacja przemocy. Akty przemocy stosuje zarówno strona pasterzy, jak i rolników. Należy jednak pamiętać, że nawet jeżeli pasterze angażowaliby się jedynie w ataki odwetowe, to nie jest to równoznaczne z usprawiedliwieniem ich działalności. Niemniej jednak oficjalne uznanie działań pasterzy Fulani za akty terroryzmu, gdy aktów przemocy dopuszcza się jednocześnie druga strona, a identyfikacja struktury i poszczególnych komórek tzw. bojowników Fulani jest problematyczna, budzi kontrowersje. Spowodowały one, że do tej pory

działania grup pasterzy nie są traktowane jako akty terroryzmu również w Ghanie, Nigrze czy na Wybrzeżu Kości Słoniowej, a także w innych państwach Afryki Zachodniej (*Nigerian judge...* 2018).

Kontrowersje związane z działalnością tzw. bojowników Fulani

Globalny Indeks Terroryzmu (GTI) z 2015 r., opublikowany przez Institute for Economics and Peace, sklasyfikował tzw. bojowników Fulani jako jedną z pięciu głównych organizacji terrorystycznych na świecie. Według tego raportu w przeciwieństwie do Boko Haram, które chce utworzyć państwo islamskie, tzw. bojownicy Fulani koncentrują się na bardziej lokalnych celach, głównie związanych ze zwiększeniem dostępu do pastwisk (*Global Terrorism Index 2015*: 22). Open Doors, chrześcijańska organizacja non-profit, twierdzi jednak, że ten pogląd jest zbyt powierzchowny. Dwa raporty z 2015 r. zlecone przez Open Doors wskazują, że Fulanie są zaangażowani w kampanię, którą można określić jako czystkę etniczną w środkowym pasie. W szczególności w stanie Taraba dokonują masowych ataków w celu wyparcia miejscowych chrześcijańskich rolników z tego obszaru.

Współcześnie pojęcie terroryzmu ma jednoznacznie negatywne konotacje, ale nie sformułowano jeszcze jego powszechnie uznanej definicji prawnomiędzynarodowej. Problematyka definicyjna tego zjawiska należy do bardziej kontrowersyjnych. Z tego względu pojawiło się pytanie, czy warto podejmować próby zdefiniowania tak „nieuchwytnego” pojęcia (Rehman 2005: 71-96). Badania nad szerokim spectrum definicyjnym przeprowadzili Alex P. Schmid, Albert J. Jongman czy Leonard Weinberg, Ami Pedahzur i Sivan Hirsch-Hoefler, dokonując zestawienia elementów tego zjawiska. Według badań A.P. Schmid i A.J. Jongmana z 1988 r., którzy przeanalizowali ponad sto definicji z lat 1936–1981, w więcej niż połowie występowały takie elementy jak: przemoc lub użycie siły, polityczny charakter oraz strach bądź podkreślenie terroru. Z kolei L. Weinberg, A. Pedahzur i S. Hirsch-Hoefler w 2002 r. przedstawili badania opierające się na definicjach z lat 1977–2001. Dotyczyły jednak zaledwie trzech czasopism naukowych. Badacze wykazali, że to przemoc lub użycie siły oraz polityczny charakter są najczęstszymi elementami definicji terroryzmu (Schmid, Jongman 1988: 5–7; Weinberg, Pedahzur, Hirsch-Hoefler 2004: 780–782). Pomimo licznych badań nad tym zjawiskiem utworzenie uniwersalnej definicji pojęcia nastęrcza problemów również ONZ, na forum której pomimo wieloletnich prób konceptualizacji tego pojęcia nie udało się osiągnąć konsensusu.

Celem ataków terrorystycznych grup Fulanów, określanych przez GTI jako bojownicy Fulani, jest zazwyczaj ludność cywilna. Ataki te są przede wszystkim skierowane na nieuzbrojone społeczności rolnicze. Według M.O. Omilusi 81% całkowitej liczby zgonów spowodowanych przez napaści dokonane przez Fulanów w Nigerii dotyczy ludności cywilnej (Omilusi 2016: 48–76). Choć atakowane są społeczności cywilne, to przesłanie wydaje się skierowane do rządu. Fulanie dążą do osiągnięcia politycznych celów, walczą o wolność wypasu wszędzie tam, gdzie znajdują się pola uprawne, niezależnie od tego, kto jest właścicielem ziemi. Celem operacyjnym ataków jest zatem stworzenie atmosfery strachu i psychicznej traumy, aby rząd poddał się ich żądaniom (Akpor-Robaro 2018: 49–51).

Wiele osób i grup z północnej części kraju, zwłaszcza wśród elit pochodzących z grupy Fulani, takich jak Stowarzyszenie Hodowców Bydła Miyetti Allaha w Nigerii (Miyetti Allah Cattle Breeders Association of Nigeria – MACBAN), reprezentowane przez prezydenta czy Stowarzyszenie Gan Allah Fulani, ostro sprzeciwia się pogładowi, że grupy pasterzy przekształciły się w struktury o charakterze terrorystycznym. Twierdzą, że fulańscy pasterze zostali niewłaściwie scharakteryzowani przez międzynarodowe i krajowe raporty, a to, co dzieje się między nimi a społecznościami rolniczymi, to starcie o terytorium (Akpor-Robaro 2018: 49). Nawet jednak jeżeli stwierdzimy, że ataki są spowodowane ścieraniem się interesów społeczności rolniczych i koczowniczych, to co z atakami, które miały miejsce poza tymi obszarami? Co z ludźmi, którzy zostali zamordowani w kościele lub podczas ceremonii pogrzebowych? W 2013 r. grupie przypisano morderstwo około 60 kobiet i dzieci szukających schronienia w kościele w stanie Plateau. Kilka dni później ci, którzy udali się na ich pogrzeb, w tym senator Gyang Dantongowi i członek Zgromadzenia Narodowego stanu Plateau Gyangowi Fulani, zostali zamordowani (Oluwajuyitan 2016). Jakie są uzasadnienia dla tych zabójstw? Ponadto wędrowni pasterze tradycyjnie przemieszczają się na południe w porze suchej, a wracają na północ w porze deszczowej. Można więc założyć, że do starć będzie dochodzić głównie w porach suchych, ponieważ podczas pory deszczowej pasterze emigrowaliby z powrotem na północ, kiedy pola będą tam zielone. Badania wskazują jednak, że ataki trwają przez cały rok, nie ograniczają się do wybranych okresów w ciągu roku (Omilusi 2016: 48–76).

Podobne kontrowersje dotyczą strony społeczności rolniczych. Czy ich działania również powinno się klasyfikować jako terroryzm? Czy grupy, które ich dokonują, należy określić jako struktury terrorystyczne

powiązane z określoną grupą etniczną? Jak rozumieć odwet ludności Mambilla w stanie Taraba na osiadłych Fulanach w 2017 r.? Zabito wówczas ponad 800 osób. Wydarzenia te nie zwróciły uwagi mediów. 25 czerwca 2018 r. co najmniej 86 osób zginęło w serii starć między rolnikami i hodowcami bydła. Rolnicy z ludu Berom zaatakowali pasterzy Fulani, zabijając pięć osób. Atak odwetowy doprowadził do śmierci 81 osób. Do podobnych wydarzeń doszło w dniach 10–11 lutego 2019 r. Według gubernatora stanu Kaduna 141 osób zostało zabitych w Kajuru, z czego 130 osób należało do grupy Fulani (Busari 2019). Problem pogłębiają wzajemne oskarżenia o kłamstwa, m.in. podawanie błędnych danych związanych z liczbą i pochodzeniem etnicznym ofiar. O stronniczość oskarżane są również media i decydenci.

Największe ataki w latach 2014–2018 – *modus operandi* tzw. bojowników Fulani w porównaniu do Boko Haram

Według Globalnej Bazy Terroryzmu *Global Terrorism Database* – GTD), prowadzonej od 1970 r. i obejmującej ponad 170 tysięcy wydarzeń z lat 2012–2016, Fulanie zabili ponad 2,5 tysiąca osób, głównie w Nigerii. Z kolei GTI wskazuje, że liczba ta mogła wynosić nawet ponad 3 tysiące. Bez względu na te rozbieżności według GTI w 2014 r. Fulanie dołączyli do grona pięciu najbardziej krwawych struktur terrorystycznych. W wyniku ataków terrorystycznych dokonanych przez członków tej grupy zginęło 1229 osób, a 395 zostało rannych (*Global Terrorism Database; Global Terrorism Index 2015*: 43–44). W świetle danych GTD w 2017 r. liczba dokonanych ataków znacznie spadła. Trudno określić, jak przedstawiała się sytuacja w kolejnych latach, gdyż GTD i GTI (a zatem bazy, z których pozyskane zostały dane z lat wcześniejszy) nie opublikowało danych za 2018 r.

W 2015 r. liczba ofiar śmiertelnych spadła o 630, a więc o ponad 50% (*Global Terrorism Index 2016*: 20). Najbardziej krwawym atakiem tzw. bojowników Fulani w 2015 r. był ten z 15 marca. W miejscowości Egba zginęło wówczas 95 osób (*Global Terrorism Index 2016*: 13). W 2016 r. liczba zabitych z rąk Fulanów znowu wzrosła. Do największego zamachu w 2016 r. doszło 18 czerwca w obszarze administracyjnym Logo w stanie Benue. W wyniku napaści zginęło 59 osób (*Global Terrorism Index 2017*: 107). W 2017 r. liczba ofiar śmiertelnych przypisywanych grupom ludności fulańskiej spadła o ponad 72%.

Tabela 1. Liczba ofiar tzw. bojowników Fulani i Boko Haram w latach 2014–2017
 Table 1. Casualty figures for Fulani Militants and Boko Haram 2014–2017

Rok	Bojownicy Fulani			Boko Haram		
	liczba ofiar śmiertelnych	liczba rannych	największy zamach terrorystyczny	liczba ofiar śmiertelnych	liczba rannych	największy zamach terrorystyczny
2018	b.d.	b.d.	25 czerwca Fulanie przeprowadzili atak odwetowy na ludność Berom, która zaatakowała Fulanów, zabijając 5 osób. Atak odwetowy przyniósł 81 ofiar śmiertelnych.	1.004	b.d.	18 listopada bojownicy Boko Haram lojalni wobec IS zaatakowali bazę wojskową w nigeryjskim mieście Metele, zabijając co najmniej 118 żołnierzy.
2017	ponad 301	ponad 50	20 marca napastnicy otworzyli ogień na targu w Zaki Biam, Benue. Co najmniej 73 osoby zostały zabite, nieznana liczba osób odniosła obrażenia.	ponad 1.266	ponad 871	25 lipca w Jibi, w stanie Borno napastnicy otworzyli ogień do konwoju poszukiwawczo-wydobyczego, w skład którego wchodził pracownicy National Petroleum Corporation (NNPC), wykładowcy University of Maiduguri, członkowie CJTF (Civilian Joint Task Force) i personel wojskowy. Co najmniej 69 osób zginęło.
2016	ponad 1.079	b.d.	18 czerwca w obszarze administracyjnym Logo w stanie Benue, w wyniku zbrojnej napaści zginęło 59 osób	1.079	1.119	31 stycznia napastnicy uzbrojeni w broń palną i urządzenia wybuchowe napadli na wioskę Dalori, zabijając ponad 80 osób
2015	599	b.d.	15 marca bojownicy zaatakowali mieszkańców w wiosce Egba, zabijając co najmniej 95 osób	5.478	230	25 kwietnia bojownicy zaatakowali bazę wojskową i obszary mieszkalne, zginęło co najmniej 46 żołnierzy, 28 cywilów i 156 napastników.
2014	1.229	395	5 kwietnia napastnicy otworzyli ogień do cywilów, w wiosce Galadima. Co najmniej 200 osób zostało zabitych.	6.644	315	5 maja dżihadzyci zaatakowali mieszkańców przy użyciu broni palnej i urządzeń wybuchowych w mieście Gombori Ngala. Co najmniej 315 osób zginęło.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Global Terrorism Indexes from 2015–2018, Global Terrorism Database, Environmental Systems Research Institute.

Tabela 2. Wybrane ataki terrorystyczne, w wyniku których zginęło co najmniej 30 osób dokonane przez tzw. bojowników Fulani w latach 2016–2018 (stan na grudzień 2018 r.)

Table 2. Selected terrorist attacks, as a result of which at least 30 people lost their lives, carried out by the Fulani Militants 2016-2018 (as of December 2018)

Data	Miejsce ataku	Liczba ofiar śmiertelnych
25 czerwca 2018 r.	Nigeria, Plateau; atak odwetowy na ludność Berom, która zaatakowała Fulanów, zabijając 5 osób.	81
16 kwietnia 2018 r.	Nigeria, Nasarawa; 32 osoby zostały zabite podczas symultanicznej napaści w Awe, Keana, Obi i Doma.	32
20 marca 2017 r.	Nigeria, Borno, Zaki Biam; napastnicy otworzyli ogień na targu w Zaki Biam.	73
13 listopada 2016 r.	Nigeria, stan Kaduna; seria czterech skoordynowanych ataków na wioski w stanie Kaduna.	45
16 października 2016 r.	Nigeria, Godogodo; bojownicy napadli na mieszkańców Godogodo.	40
10 lipca 2016 r.	Nigeria, stan Benue; seria ataków terrorystycznych.	81
18 czerwca 2016 r.	Nigeria, obszar administracyjny Logo, seria ataków na wioski.	59
11 kwietnia 2016 r.	Nigeria, stan Taraba; seria trzech skoordynowanych ataków na Angai, Bali, Ndole w stanie Taraba.	46
2 marca 2016 r.*	Nigeria, Suswam; *między 28 lutego a 5 marca 2016 r. napastnicy napadli na Suswama w stanie Benue.	41
24 lutego 2016 r.	Nigeria, stan Benue; seria sześciu skoordynowanych ataków w Abugbe, Adagbo, Aila, Akwu, Okokolo, Ugboju w stanie Benue.	301

Źródło: opracowanie własne na podstawie doniesień medialnych.

Z przedstawionych w tabeli 2 danych wynika, że tzw. bojownicy Fulani mają swój własny *modus operandi*. Bardzo często dokonują symultanicznych ataków w kilku wioskach lub miastach. Przykładem takiego działania jest seria sześciu skoordynowanych ataków w stanie Benue z 24 lutego 2016 r. Według informacji zebranych przez CACLD, gdy dochodzi do sporu między pasterzami a rolnikami, Fulanie, którzy towarzyszą bydłu, lokalizują najbliższą fulańską osadę i przekazują tę informację wyżej postawionym przedstawicielom społeczności. Ci powiadają najwyżej postawionych Fulanów, właścicieli bydła. Wówczas zostaje podjęta decyzja, czy powinien nastąpić atak na wioskę lub spo-

łeczność. Przed atakiem każda osoba pochodzenia fulańskiego w okolicy jest o nim informowana. Bezpośrednimi sprawcami zbrojnych napadów są zazwyczaj grupy od 20 do 40 osób, które dokonują zabójstw. Według CACLD powiadamiani są również Fulanie w służbach bezpieczeństwa, których zadaniem jest niepodjęcie działań zapobiegających atakowi. Służby te udostępniają swoje zasoby, w tym broń, w celu dokonania ataku, z tego względu podczas ataków dokonywanych przez Fulanów nie podejmują interwencji (*Fulani Herdsmen...* 2016).

Podsumowanie

W powyższej analizie wskazano, że rosnąca fala ataków dokonywanych przez Fulanów w Nigerii jest zjawiskiem napędzonym głównie przez walkę o przetrwanie w środowisku o ograniczonych zasobach naturalnych. Jak zaobserwowano w przypadku stanu Nasarawa i jego okolic, próby osiedlania się miejscowych rolników skutkujące wyparciem, wydziedziczeniem, represjonowaniem lub marginalizacją pasterzy w ich wspólnej ekologicznej przestrzeni zostały przez nich uznane za *casus belli*. Nieuchronnym rezultatem tych międzygrupowych walk jest proces, który można określić jako błędne koło przemocy i wzajemnych działań odwetowych, skutkujące setkami ofiar śmiertelnych. Biorąc pod uwagę, że tożsamość często wiąże się z czynnikiem regionalnym, etnicznym, politycznym i społeczno-ekonomicznym, należy stwierdzić, że dostarcza ona punktów zapalnych dla przemocy.

Krytyczna analiza ustawy o zapobieganiu terroryzmowi z 2011 r. wyraźnie pokazuje, że zagrożenie stwarzane przez fulańskich pasterzy wpisuje się w definicję terroryzmu zawartą w tym dokumencie. Dodatkowo zbrojne działania Fulanów są powszechne w stanach, które przyjęły przepisy ograniczające otwarty wypas, i najwyraźniej celem tych ataków jest zmuszenie rządu do uchylecia takich praw. Według badań A.P. Schmidta i A.J. Jongmana czy L. Weinberga, A. Pedahzura i S. Hirscha-Hoeflera polityczny charakter zjawiska jest jednym z najczęstszych elementów definicji terroryzmu. Podobnych czynów dopuszczają się jednak także społeczności rolnicze. Z tego względu w opisanym konflikcie znamienne jest brak jasności co do jego charakteru. Niektórzy badacze nazywają go konfliktem religijnym, inni widzą w nim spór o interesy oraz zasoby naturalne, niektórzy zaś uważają, że to różnice etniczne leżą u jego podstaw. Ten brak jasności dodatkowo komplikuje poszukiwanie rozwiązań na poziomie politycznym. Powtarzające się ataki mają wiele przyczyn, a do ich zażegnania konieczne jest wdrożenie wielowymiarowych mechanizmów rozwiązywania konfliktów. W celu harmonijnego współistnienia społeczności rolniczych i koczowniczych oraz zapewnienia

bezpieczeństwa w kraju rząd powinien opracować strategię opartą na jasnym systemie prawa do użytkowania gruntów. Takie działanie zmniejszy niepewność i złagodzi spory, a w przyszłość być może doprowadzi do pokojowej koegzystencji pasterzy i społeczności rolniczych.

Literatura

Akty prawne

Terrorism (Prevention) (Amendment) Act 2013, <https://www.nass.gov.ng/document/download/5951>

Terrorism (Prevention) Act, 2011, Act No. 10. An Act to Make Provisions For and about Offences Relating to Conduct Carried Out or Purposes Connected with Terrorism, <http://www.icnl.org/research/library/files/Nigeria/tpa2011.pdf>

Opracowania zwarte

Adogi M., 2013, *Fulani-farmers conflicts in Nasarawa State: The ecology, population and politics*, Murry Greens Consult Abuja.

Aning K., Abdallah M., Aubyn F., 2017, *Responding to Boko Haram: interrogating the Effectiveness of State and Regional Intervention Approaches* [w:] *Understanding Boko Haram: Terrorism and Insurgency in Africa*, ed. J.J. Hentz, H. Solomon, Routledge London, New York.

Ayih S.O., 2003, *Nasarawa State: Past and present*. Nigeria, Umbrella Books, Nigeria.

Ayuba J.M., 2014, *Ombatse: An Invention of Tradition and Understanding Communal Conflicts in Nasarawa State, Nigeria*, Rossendale Books, Raleigh.

Dawson M., Adeboje W., 2016, *Islamic Extremists in Africa: Security Spotlight on Kenya and Nigeria* [w:] *Developing Next-Generation Countermeasures for Homeland Security Threat Prevention*, M. Dawson, D.R. Kisku et al, IGI Global.

Okonkwo C.O., 1991, *Criminal Law in Nigeria*, 2nd. edition, Spectrum Books Limited, Ibadan.

Piłaszewicz S., 1995, *Święta wojna w Nigerii i jej świecki wymiar* [w:] *W poszukiwaniu prawdziwej wiary*, red. A. Mrozek-Dumanowska, Semper, Warszawa.

Posłuszna E., 2012, *Ekstremizm ekologiczny: źródła, przejawy, perspektywy*, Scholar, Warszawa.

Rehman J., 2005, *Islamic State Practices, International Law and the Threat from Terrorism. A Critique of the 'Clash of Civilisations' in the New World Order*, London, <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1467-6478.2006.00360.x>

Schmid A.P., Jongman A.J., 1988, *Political terrorism. A new guide to actors, authors, concepts, data bases, theories and literature*, Transaction Book, New Brunswicks.

Tabota M., 2012, *Od džihadu Maitatsine do starć Boko Haram – eskalacja islamizmu w północnej Nigerii* [w:] *Zachód a świat islamu. Zrozumieć Innego*, red. I. Kończka, M. Woźniak, Uniwersytet Łódzki, Łódź.

Artykuły

Abbass I.M., 2014, *No Retreat, No surrender: Conflict for survival between Fulani pastoralists and farmers in Northern Nigeria*, „European Scientific Journal”, no. 8(1).

Akpor-Robaro M.O.M., 2018, *Nomadic Fulani Herdsmen Turn Terrorists? Exploring The Situation And The Security Implications For Nigeria*, „IOSR Journal Of Humanities And Social Science” vol. 23, no. 7.

- Akujobi A.T., 2018, *An Assessment of the Nigerian Terrorism Prevention Act and its Impact on National Security*, „Global Journal of Human-Social Science: H Interdisciplinary” no. 18(1), https://globaljournals.org/GJHSS_Volume18/4-An-Assessment-of-the-Nigerian.pdf
- Brakoniecka S., 2017, *Salafizm wobec władzy świeckiej – Myśl polityczna Muhammada Yusufa, Ideologa organizacji Boko Haram*, „Afryka” nr 45.
- Brakoniecka S., 2014, *Spór o zachodnią edukację. Od 'Yan Izala do Boko Haram*, „Afryka”, nr 40.
- Omilusi M.O., 2016, *Roving terrorists or innocuous cattle grazers? Between herdsmen's economic survival and community annihilation in Nigeria*, „Cultural relations Quarterly Review”, vol. 3, no. 3.
- Stempień M., 2016, *Fenomen Boko Haram. Afrykański kalifat zagrożeniem dla bezpieczeństwa międzynarodowego*, „Athenaeum. Polskie Studia Politologiczne”, 50.
- Weinberg L., Pedahzur A., Hirsch-Hoefler S., 2004, *The Challenges of conceptualizing terrorism*, „Terrorism and Political Violence”, vol. 16, no. 4.
- Wiktorowicz Q., 2006, *Anatomy of the Salafī Movement*, „Studies in Conflict and Terrorism”, vol. 29, no. 3.

Źródła internetowe

- Anti-open grazing bill: Abia, Ondo, Oyo, others continue push despite FG's opposition*, 2018, <https://punchng.com/anti-open-grazing-bill-abia-ondo-oyo-others-continue-push-despite-fgs-opposition/>
- Bulliet R.W., 2013, *Religion and the State in Islam. From Medieval Caliphate to Muslim Brotherhood*, University of Denver, Center for Middle East Studies Occasional Paper Series Paper No. 2, <http://www.du.edu/korbel/middleeast/media/documents/BullietPaperFinal.pdf>.
- Busari K., 2019, *Miyetti Allah releases names of 131 victims of Kajuru, Kaduna violence*, „Premium Times”, <https://www.premiumtimesng.com/news/headlines/314665-miyetti-allah-releases-names-of-131-victims-of-kajuru-kaduna-violence.html>.
- ESRI, Environmental Systems Research Institute, <https://storymaps.esri.com/stories/terrorist-attacks>
- Fulani Herdsmen Killings; Modus Operandi, Those Involved & Possible Solutions*, CACLD, 2016, <http://www.lnc-usa.org/blog/total-ban-is-only-solution-to-recurrent-fulani-herdsmen-terror-attacks-achebe-center>
- Global Peace Index Report 2017, measuring peace in a complex world*, <http://visionofhumanity.org/app/uploads/2017/06/GPI17-Report.pdf>
- Global Terrorism Database*, <http://www.start.umd.edu/gtd/search/Results.aspx?chart=country&search=nigeria>
- Global Terrorism Index 2015 Measuring and Understanding the Impact of Terrorism*, <http://economicsandpeace.org/wp-content/uploads/2015/11/Global-Terrorism-Index-2015.pdf>.
- Global Terrorism Index 2016, measuring and understanding the impact of terrorism*, <http://economicsandpeace.org/wp-content/uploads/2016/11/Global-Terrorism-Index-2016.2.pdf>.
- Global Terrorism Index 2018, measuring and Understanding the Impact of Terrorism*, Institute for Economics and Peace, <http://visionofhumanity.org/app/uploads/2018/12/Global-Terrorism-Index-2018-1.pdf>
- Herders against Farmers: Nigeria's Expanding Deadly Conflict*, International Crisis Group. 2017, no 252, <https://d2071andvip0wj.cloudfront.net/252-nigerias-spreading-herder-farmer-conflict.pdf>.

- Inemugha N., 2018, *Is Fulani herdsmen menace in Nigeria an act of terrorism?*, SSRN <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3283286>
- Nigerian judge backs down from declaring Fulani attacks on Christian communities as terrorism*, 2018, <https://barnabasfund.org/en/news/nigerian-judge-backs-down-from-declaring-fulani-attacks-on-christian-communities-as-terrorism>
- Obaji P.J., 2017, *The Nigerian War That's Slaughtered More People Than Boko Haram*, thedailybeast.com/the-nigerian-war-thats-slaughtered-more-peoplethan-boko-haram
- Oluwajuyitan J., 2016, *Patrons of Fulani Herdsmen*, The Nations, <https://thenation-onlineng.net/ortom-petals-forgiveness>
- Sandner P., 2018, *West Africa: Fulani conflict getting worse*, „Deutsche Welle”, <https://www.dw.com/en/west-africa-fulani-conflict-getting-worse/a-43679371>
- Table: Religious Composition by Country, in Percentages*, 2012, <http://www.pewforum.org/2012/12/18/table-religious-composition-by-country-in-percentages>
- The Future of World Religions: Population Growth Projections, 2010–2050*, 2015, Pew Research Center, Pobrano z: http://www.pewforum.org/files/2015/03/PF_15.04.02_ProjectionsFullReport.pdf

Intensification of violence in Nigeria – terrorism or the fight for natural resources? Controversies related to the conflict between nomadic and settled communities

Abstract

In recent years, herdsmen from the Fulani ethnic group have carried out numerous acts of violence. In 2016, the number of Fulani related deaths exceeded the number killed by Boko Haram (and yet this organization in 2000–2015 was the second most lethal of all terrorist groups). However, the categorization of these deeds is problematic. The activity of the part of the Fulani population commonly referred to in the mass media as the Fulani Militants is related to the limited natural resources. In literature, this type of activity is called eco-violence. The visible combat attitude of Fulani fighters is related to their collective worldview. For the average representative of the Fulani group, shepherding is a way of life that is treated as a common heritage. The interference of farmers in the space needed by the Fulani to survive is tantamount to a call to war for this population. This explains the magnitude of aggression and violence that some of the representatives of this group often manifest in their disputes with farming communities. The available data shows that the activity of Fulani fighters has grown in recent years. In 2016, the death toll of Fulani Militants exceeded the number killed by Boko Haram (and this organization in 2000-2015 was the second most lethal of all terrorist groups). The main aim of the article is to investigate the nature, causes, dynamics and consequences of the conflict between the shepherds and the farmers in Nigeria. The main research hypothesis is the assumption that a growing wave of attacks carried out by Fulani Militants in Nigeria is a phenomenon that is mainly driven by the fight for survival in an environment with limited natural resources.

Key words: West Africa, Fulani, Boko Haram, terrorism